

ALTERNATIIVSEID MOODUSEID FRASEOLOOGIA ESITAMISEKS SÕNASTIKUS

Katre Õim

Ülevaade

Artikli eesmärk on kirjeldada tuleviku fraseoloogiasõnaraamatu ülesehitust, mis ei eelda kasutajalt kuigi täpseid teadmisi fraseologismide leksikaalse koosseisu ja grammatilise struktuuri kohta. Võimalike valikmeetodite tutvustamisel toetun kognitiivse keeleteaduse uurimistulemustele. Analüüsitav keelematerjal pärineb Eesti kõnekäändude ja fraseologismide andmebaasist (EKFA)¹.

Võtmesõnad: kognitiivne keeleteadus, leksikaalne semantika, tesaurus, fraseoloogia²

¹ Baran, Anneli & Hussar, Anne & Õim, Asta & Õim, Katre (koost) 1998–2005. Eesti kõnekäändude ja fraseologismide andmebaas. <http://www.folklore.ee/justkui> (13.05.2009).

² Artikkel on seotud riikliku programmi „Eesti keele keeletehnoloogiline tugi (2006–2010)“ projektiga „Eesti fraseologismide elektroonilise alussõnastiku loomine“.

Sissejuhatus

Artikkel on ajendatud fraseologismide esitamisest eesti keele üld- ja erisõnastikes, mis arvestavad enamasti fraseologismide vormi, harvem sisu. Eesti väljendid antakse tavaliselt neis sisalduvate sõnade artiklite alamärksõnadena või näidete hulgas vastavalt sellele, kas sõnaühendi tähendust peetakse rohkem või vähem ülekanuks. Kuna enamik sõnastikke lähtub emakeelse kasutaja vajadustest, võidakse neis anda fraseologismi stiilmärgend, seletus ja variandid, kuid spetsiifilised grammatilised omadused tuleb osata näitelausest välja lugeda. Ükskeelse sõnastiku vaikumisi eeldus on, et kasutaja valdab keelt, s.t tunneb mh väljendit, otsib tavaliselt sõnastikust lisa oma olemasolevatele teadmistele (Viks 2008: 252) – ja leiab püsiühendi vaevata ka artikli seest üles. „Eesti murrete sõnaraamatus“ suunavad suhteliselt idiomaatilise fraseologismi juurde selle kõik või olulised komponendid. „Fraseoloogiasõnaraamatus“ viivad fraseologismini selle komponendid, „Eesti kirjakeele seletussõnaraamatus“ ja „Eesti-vene sõnaraamatus“ fraseologismi suhteliselt vabalt valitud komponent, „Eesti keele mõistelises sõnaraamatus“, „Sünonüümisõnastikus“ ja „Väljendiraamatus“ fraseologismi tähendus ja leksikaalsed suhted.

Otsustamaks, millises sõnaartiklis võib fraseologism olla fikseeritud ja kirjeldatud, tuleb seega teada leksikaliseerunud väljendi täpset vormi, selles sisalduvaid sõnu (vt ka Espiñal 2005: 511) või tähendust. Nimetatud formaalseid tunnuseid pidi fraseologisme sõnaraamatuist pahatihti leida ei õnnestu. Muuhulgas võib seda takistada eesti fraseologismide suur süntaktiline paindlikkus ja leksikaalne muutlikkus (vt ka nt K. Õim 2005: 132). Ka võib fraseologism varieeruva esimese vm komponendi tõttu olla sõnaraamatus tähestikuliselt eri kohas. (K. Õim 2008)

1. Fraseoloogia metafooripõhine korraldamine

Kognitiivlingvistikas kirjeldatakse fraseologisme nende mõistatamisele toetudes tähenduse süstemaatilise mõistelise motiivatsiooni ja konkreetsete metafoorsete või metonüümsete mõtlemisviiside alusel, mille väljendid aktiveerida võivad (Espiñal 2005: 520; vt ka Gibbs jt 1997). Kasutusel on termin *kehaliselt ja/või mõisteliselt motiveeritud tähendus*, s.t metafooride allik- ja sihtvaldkonna seos rajaneb maailma vahetul motoorsel kogemisel (näiteks korrelatsioonid motoorses kogemuses). Seejuures kuuluvad allikvaldkonda mõisted, mis tulenevad neist vahetutest kogemustest (vt Lakoff, Johnson 1980; vt ka Kövecses 2000a: 1, 2).

Tunnustatud kognitivist Zoltán Kövecses (2000a) on arutlenud fraseologismide korraldamise üle võõrkeele õppimise ja õpetamise kontekstis. Kövecsesi järgi aitaks fraseologismide omandamisele võõrkeeles palju kaasa nende mõisteline esitus. Meie mõistesüsteemis leiduvaga kooskõlas oleva süsteemi tõhusust kinnitavad õnnestunud testid. Niisiis tuleks õppijate jaoks ja väljendite mõistelisele motivatsioonile vastavalt osutada metafoori allik- ja sihtvaldkonnale (vt näidet 1) ning metonüümial rajanevate väljendite puhul valdkonnale, mida struktureerib mitmesuguste elementidega idealiseeritud kognitiivne mudel. (Kövecses 2000a: 3)

(1) allikala: ressurss (vt ka Lakoff & Johnson 1999: 161–164)

sihtala: inimene

INIMENE ON RESSURSS

Na vanakese jääse väega otsa; Äi poiss tule tagasi, sai otsa; Ega ma valla rahaga pole kasvatud; Mul on kolm tütart ja kolm poega, kokku pool vakamaad lapsi.

Selline esitusviis näitab, et idiomaatilised väljendid kuuluvad allik- ja sihtalaga kokku, s.t nende aluseks on mõistemetafoor. Mõistagi rakendatakse üht ja sama allikvaldkonda mitme sihtvaldkonna puhul (vt näidet 2) – need sihtvaldkonnad moodustavad metafoori ulatuspiirkonna (ingl *the scope of metaphor*) (vt ka Kövecses 2000b), mida tuleks samuti näidata.

(2a) INIMESE KEHAOSAD ON RESSURSS

Olen seda juba mitu-setu seitse korda ütelnud, lõuad on pähe ära kulunud; Lähen käin turus, ega jalad sinna ei jää; Ega sul pole kroonu jalad, omi jalgu ei maksa ilmaaegu vaevata; Silmi terve vakamaa täis.

(2b) ELUTÄHTIS ON RESSURSS

Tuleb justkui raha eest seda vihma; Ega see pole valla rahaga saadud, et seda loobitakse; Ära nii palju söö, ega siin ole mõisniku vara.

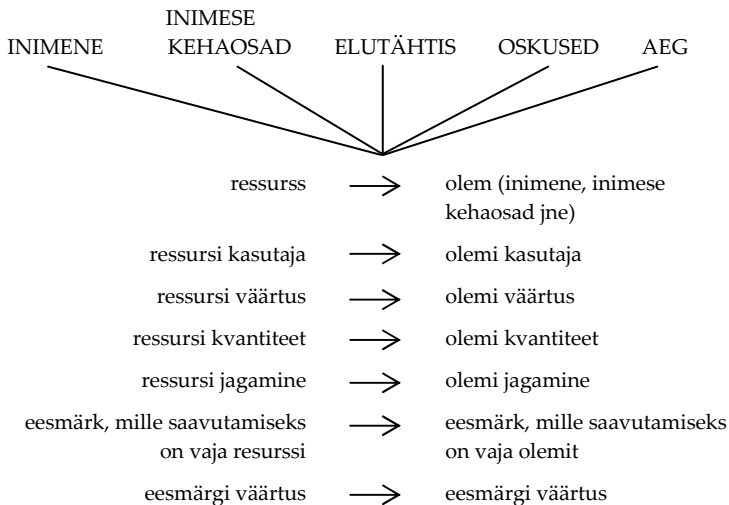
(2c) OSKUSED ON RESSURSS

Ei oska puud ega maad joonistada.

(2d) AEG ON RESSURSS

Aeg pole valla raha eest.

Niimoodi oleks meil oma mõistesüsteemi struktuuri tunduvalt lihtsam ette kujutada. Abstraktsete mõistete teatud aspektid justkui esindaksid vahetult teatud konkreetseid allikmõisteid, oleksid nende ülekantud variandid. Tavaliselt seatakse iga allikvaldkond ükshaaval vastamisi iga seda iseloomustava sihtalaga. Sedasi aga tuleb mitme sihtvaldkonna poolt jagatud allikvaldkond esile vaid korra (vt joonis 1) – koos kõigi sihtaladega, mille juures seda rakendatakse. (Kövecses 2000a: 7, 8)

Joonis 1. Allikvaldkond ressurss koos erinevate sihtvaldkondadega

Sellisest mõistesüsteemi metafoorse osa iseloomustamisest saab kasu olla vaid siis, kui täpsustatakse ka neid konkreetseid aspekte, mida allikvaldkond sihtvaldkondadele annab. (Kövecses 2000a: 8) Metafooril rajanevaid fraseologisme annab iseloomustada vähemalt kolme tähenduse alusel, mis sõltuvad allik- ja sihtala vahelistest olulistest ülekannetest.

Fraseologismide üldine tähendus tuleneb tõenäoliselt sellest, milliste sihtalade puhul konkreetset allikala rakendatakse ja kuidas väljendid on sõnastatud. Teades mis tahes metafooril rajanevat idiomaatilist väljendit ja sihtalasi, mille kohta selle allikala käib, teame ka fraseologismi potentsiaalseid üldisi tähendusi – sihtvaldkonnad ei saa jääda väljapoole allikvaldkonna ulatuspiirkonda. Näiteks ressurssiga seotud väljendid saavad osa oma tähendusest sihtvaldkondadelt (isik, objekt, tegevus, protsess, aeg jne), millele see allikvaldkond rakendub.

Fraseologismide tunduvalt spetsiifilisem tähendus on ühelt poolt seotud metafoori lähteala struktuuriga, teiselt poolt sihtala vastava struktuuriga. Väljendite denotatiivne tähendus sõltubki igal üksikjuhul rakenduvast ontoloogilisest ülekandest, s.o allik- ja sihtala põhiliste koostiselementide vastavusest. Ressursi-metafoori moodustavaid ülekandeid kasutatakse kõikide sihtvaldkondade puhul, mis kuuluvad selle allikvaldkonna ulatuspiirkonda (vt joonis 1), s.t need ülekanded iseloomustavad võrdselt mõistemetafoore inimene on ressurss, aeg on ressurss jne. Seetõttu on fraseologismid, mida iseloomustab (kas ühe või mitme mõistemetafoori korral) sama ülekanne, ka sama tähendusega. (Kövecses 2000a: 9–12) Näiteks aitab ülekanne *ressursi väärtus* → *olemi väärtus* tuua selgust järgmiste väljendite tähendusse 'ilma vaevata [midagi] saada, saavutama' vms (vt näidet 3).

(3) *ega see mõisa vara ole, ega see pole valla rahaga saadud, ega see puu otsast lõigata ole, ei ole otsast võetav, nagu maast leitud, nagu taevast sadanud, näpuotsast võtta, varnast võtta*

Fraseologismide järelaluslik ehk konnotatiivne tähendus sõltub episteemilisest ülekandest, mis toimub teadmusest, mis kõnelejal on allikala elementide kohta, sihtala elementidele. S.t ühe mõisteala järeldusi, näiteks *kellegi kulul saadud ressurss on väärtusetu, seda võib raisata*, kasutatakse mõistemetafoori vahendusel teise mõisteala puhul. Taolised metafoorsed järeldused aitavad mh seletada sarnase denotatiivse tähendusega väljendite erinevaid tähendusi (vt näidet 4). (Kövecses 2000a: 12)

(4a) teiste oma või tehtut, niisama saadut võib raisata

Ega see ometi mõisniku vara ole, mida sa nahka ajad; Ega ma valla rahaga põle kasvatud; Arvad, et see puus on kasvanud.

(4b) vaevata saavutatu tuleb kasuks

See õnn on tal nagu maast leitud; Niisugune koht ei kuku ka taevast maha.

(4c) vaevata saavutatu ei ole midagi väärt

Ega minagi maast leitud ei ole; Ega temagi otsast võetud ei ole, sel on visadust; Ega tüdruk ei ole maast võtta ega puu otsast saada.

(4d) kasutamata ressurss on alati käepärast võtta

Ega ma varna otsas põle, et sa võtad sealt; Kas ma olen talle siis näpuotsast võtta; Ega need jutud ole nii, et võtad seinä veerest, andis tööd ka teha; Ega need head mehed sul aia ääres vedele; Mees või asi, tea, kust aia äärest üles korjatud; vrd väljast korjatud laps.

Kui osutada metafoori allik- ja sihtalale ning ontoloogilistele ja epistemilistele ülekannetele nende valdkondade vahel, rikastab see fraseologismide mõistelist korraldamist ja seeläbi nende omandamist, aitab kätte näidata **fraseologismide tähenduse kujunemise ja muutumise**. Kirjeldatud esitusviisi rakendamist võib aga takistada töömahukus. Vaatamata sellele, et konkreetseid metafoori allikmõisteid leidub suure tõenäosusega tunduvalt vähem kui abstraktsemaid sihtmõisteid, tähendab metafooride ulatuspiirkonna määratlemine ka ainult fraseologismide põhjal põhjalikku etümoloogilist uurimistööd³.

³ Nii nagu Feliks Vakk (1970, 1984) seda Eestis ka teinud on.

2. Fraseoloogia metafoori sihtmõiste põhisest korraldamisest katalaani idioomide mõistelise sõnaraamatu näitel

Katalaani idioomide mõistelises sõnaraamatus „Diccionari de Sinònims de Frases Fetes“ (Espiñal 2004) on idioomid koondatud mõistelemmade ümber. Kokku sisaldab sõnaraamat 5500 tähestikuliselt reastatud mõisteartiklit, milles on 15 500 vastava mõistega semantiliselt või kognitiivselt seotud leksikaliseerunud väljendit. Materjalivalikul on lähtunud põhimõttest, et fraseologismid koosnevad mitmest sõnast ja on semantiliselt või (morfo)süntaktiliselt leksikaliseerunud. (Espiñal 2005: 509–513) Mõisteartiklite sees on väljendid järjestatud alfabeetiliselt ja esitatud sellises vormis, nagu nad esinevad enamikus sõnastiku koostamise aluseks olnud leksikograafilistest allikatest. Ligi kümnendik materjalist pärineb tänapäeva kirjalikest allikatest või suulisest kõnest. Vormiliste erisuste korral on antud väljend üldistatud kujul. (Espiñal 2005: 522, 539).

Selles kognitiivsest semantikast inspireeritud sõnaraamatus ei eeldata, et kasutaja juba teab iga konkreetset väljendit, pigem ollakse seisukohal, et kasutaja teadmised fraseologismist sõltuvad suuresti võimest tajuda mõistelisi seoseid. Seega pakutakse kasutajale hulgaliselt mõiste ja väljendi seoseid, mille abil jõuda millise tahes väljendini. Katalaani idioomide mõistelises sõnaraamatus ei peeta fraseologisme mitte spetsiifilisteks sõnaühenditeks, mis kuuluvad keele sõnavarasse ja on juhuslikult seotud teatud märksõnadega, vaid neid käsitatakse süntaktiliste tarinditena, mis sõltuvad mõistevaldkondadest kui erinevate kognitiivsete protsesside (s.o metafoor, metonüümia jm allikas – sihtülekanded) kaastulemid (vt ka Gibbs jt 1997: 142). Sõnaraamatu mõisteloend on kujunenud põhiliselt nende mõisteliste sihtvaldkondade põhjal, millega fraseolo-

gismid inimlikus mõistesüsteemis seostuvad; väiksem osakaal on metafoori allikala struktuurist tulenevatel mõistetel. (Espiñal 2005: 513, 523) Väga ebamäärastest ja ülekanatud mõistetest on hoidutud; kahe või enama mõistega on seotud polüseemilised väljendid (vrd eesti väljendit *hunnik õnnetust* – saamatu, õnnetu), või sellised fraseologismid, mille tähendus seostub rohkem kui ühe mõistelise sihtalaga.

Sõnaraamatu mikrostruktuur on järgmine. Kõigepealt esitatakse väljendi grammatiline kategooria (mis on enamasti korrelatsioonis vastava mõiste grammatilise kategooriaga), seejärel antakse fraseologismi leksikograafiline definitsioon ja näide koos viitega leksikograafilisele allikale. Vajaduse korral kommenteeritakse väljendi kasutust. Samuti viidatakse fraseologismidevahelistele mõistelistele suhetele. Kui vaja, täpsustatakse formaalseid variante, antakse murdevariandid ja murde-markeering, morfoloogilist (liitsõnade ja reduplikatiivväljendite kohta) ja normatiivset infot (selliste sõnade kohta, mida tänapäeva normatiivsetest sõnaraamatutest ei leia), selgitatakse väljendite mõnede koostiselementide etümoloogiat. Väljendi peasõna järgi määratletakse selle süntaktiline kategooria: vahet tehakse nimisõnafaasidel, mille tuumaks on nimisõna, hulgafaasidel, mille tuumaks on hulgasõna jne. (Espiñal 2005: 514 jj, 526)

Lisaks mõistelisele osale sisaldab nii elektrooniliselt kui ka paber kandjal ilmunud sõnaraamat kõigi käsitletavate väljendite alfabeetilist indeksit koos viidetega vastavatele mõistetele. (Espiñal 2005: 509, 513)

3. Eesti fraseoloogia metafoori sihtmõiste põhine korraldamine

Seni ilmunud eesti keele sõnaraamatutest on fraseologismid mõistepõhiselt korraldatud „Väljendiraamatus“. Põhimõtteliselt on sama lähenemisviisi võimalik tulevikuski rakendada ja vormistada näiteks eesti kõnekäändude ja fraseologismide andmebaasi materjali põhjal mahukam ja detailsem mõisteline fraseoloogiasõnaraamat. See on ka riikliku programmi „Eesti keele keeletehnoloogiline tugi“ projekti „Eesti fraseologismide elektroonilise alussõnastiku loomine“ põhiline eesmärk. Täpsemalt plaanitakse toota eesti fraseologismide mõisteline alussõnastik elektroonsel kujul, milles on eri mõistetega seostuvad fraseologismid koondatud mõistartiklitesse ning milles antakse teavet fraseologismide morfo-süntaktilise ehituse ja kasutuse kohta loomulikus keeles (selle võimalustest ja seostuvatest probleemidest vt lähemalt näiteks Moon 2008).

3.1. Eesti fraseologismide elektroonilise alussõnastiku põhi ja makrostruktuur

Alussõnastikul on kaks põhilist toetuspunkti: 1) Eesti kõnekäändude ja fraseologismide andmebaas, mis sisaldab 154 549 arhiiviteksti, s.o ligikaudu 35 000 väljendit (vt joonist 2); 2) Eesti kõnekäändude ja fraseologismide mõistestik⁴, mis koondab endas umbes 5000 alam- ja 2500 põhitasandi mõistet (vt joonist 3).

⁴ Õim, A. (koost), Õim, K. (toim) 2008. Eesti kõnekäändude ja fraseologismide mõistestik. <http://www.folklore.ee/justkui/moiste.php> (13.05.2009).

Otsitav jooks või Ja

Väljalt tüüp

Sorteeri tüüp mõiste

Tulemusi/lk 1000

väljend tüüp sisu arhiiv

Näita koht keelejuht aeg kooguja

mõiste

Otsi

Leitud 869

lk 1/1

Väljend	Tüüp	Sisu	Arhiiv	Koht	Keelejuht	Aeg	Kooguja	Mõiste
ega jõgi rullkisse ei jooks	ega jõgi rullkisse ei jooks	"Mis sa tõttad, ega jõgi rullkisse ei jooks," oeldakse sellele, kes väga rutates midagi teeb	ERA II 54, 365 (439)	TMr, kavastu		1932	R. Viidebaum	195.4.a.
ega mulgi see müda külge maha ei jooks	ega see mööda külgi jooks	mulgi, küljed* ega mulgi see müda külge maha ei jooks	KKI, WS	Trm		1930	E. Tilk	273.4.
ega mööda külgi maha ei jooks	ega see mööda külgi maha jooks	Ega mööda külgi maha ei jooks. Ei ole üleatruine, läheb tarvis. Arhuse ja alltaemaksu suhtes kasutusel	RKM II 108, 339 (17)	Vän, Suurejõe		1961	S. Karro	273.4.
ega mööda külgi maha ei jooks	ega see mööda külgi maha jooks	Ega mööda külgi maha ei jooks – ega üleliga ei ole. Ega õhtusöök; ja magamine mööda külgi maha ei jooks	RKM II 285, 403 (26)	Ilis v. Van		1971	E. Maasil	273.4.
ega see külge laudu maha ei jooks	ega see mööda külgi maha jooks	jooksmä, maha*. Ega see ju kellelgi külge laudu maha ei joo	KKI, KS	Kaa, Kellamae	A. Matt	1976	A. Matt	273.4.

Joonis 2. Eesti kõnekäändude ja fraseoloogismide andmebaas

1.1	aadel sinine veri	Vaata
2.3	abielu	Vaata
2.3.1	mitte abielus <i>süda on vaba</i>	Vaata
2.3.2	abieluvoodi <i>abielu sepapada</i>	Vaata
2.3.3	õnnetu abielu <i>ihu on rikutud ja hing on hukatud</i>	Vaata
2.4	abielluma paari minema	Vaata
2.4.1	abieluettepanekut tegema <i>kätt paluma</i>	Vaata
2.4.2	abieluettepanekut vastu võtma <i>oma kätt ja südant andma</i>	Vaata
2.4.3	abielluda kavatsema <i>plaani pidama</i>	Vaata
2.4.4	abiellumast keelduma	Vaata
2.4.5	iga hinna eest abielluma	Vaata
2.4.6	enne vanemat õde või venda abielluma <i>ajab seanaha selga</i>	Vaata
2.4.7	naise seisukohast (meest võtma) <i>päitseid pähe ajama</i>	Vaata
2.4.8	naist võtma <i>altari ette viima</i>	Vaata
2.4.9	abielus olema <i>rõngas on ninas</i>	Vaata
2.4.11	vabaabielus olema <i>armukest elama</i>	Vaata
2.4.12	abiellumises kokku leppima	Vaata
2.4.13	abielluda enam mitte tahtma	Vaata
2.4.14	ilma lasteta abielu elama <i>neitsipõlve elama</i> NB! Vt lastetu nr 262.6	Vaata
2.4.15	endast vanema naisega abielluma <i>kellelgi on sea õnn</i>	Vaata
2.4.16	abiellumisest teatama (kirikus), kihluma <i>maha kuulutama</i>	Vaata
2.4.17	mehele panema, abielluma sundima	Vaata
2.4.18	mehele saama	Vaata
2.4.19	mitte abielluma, katki jääma (abiellumise kohta)	Vaata
2.4.20	väga noorelt abielluma	Vaata
2.4.21	lesega abielluma	Vaata
2.5	abielus olnud (lahutatud, leseks jäänud)	Vaata

Joonis 3. Eesti kõnekäändude ja fraseoloogismide mõistestik

Alussõnastiku tarbeks on EKFAst välja valitud 20 671 tüpoloogiliselt, morfoloogilis-süntaktiliselt ja semantiliselt märgendatud fraseologismi. Korpuste mahu erinevus tuleneb põhiliselt sellest, et EKFA sisaldab hulgaliselt ainukordse kujundkõne näiteid, väljend- ja ühendverbe jm mittefraseoloogilisi ja/või mittekinnistunud keelendeid, millest paljud on üles kirjutatud vaid paaril korral.

EKFA põhitasandi mõistete põhjal on sõnastiku jaoks formaliseeritud 998 ülemtasandi mõistet. Viimaste alusel tekkivad mõisteartiklid ongi Eesti fraseoloogismide elektroonilise alussõnastiku põhiüksused. Kuna sõnavarale omaselt on erinevad semantilised väljad kaetud keelematerjaliga väga ebaühtlaselt,

siis suurim fraseologismide arv ühes mõistartiklis on ligikaudu 50 ja vähim 1. Osaliselt võib sellise tulemuse tingida EKFA materjali piiratus.

Seega osutatakse sõnastikus mõistetasandil metafoori sihtvaldkondadele, mis motiveerivad koos allikvaldkondadega suuremat osa fraseologismidest, ja viimasest tulenevalt ka fraseologismide üldisele tähendusele. Mõiste kajastab olendeid, esemeid ja nähtusi oluliste ja spetsiifiliste tunnuste, seoste ja suhete kaudu. Nagu öeldud, võib mõistete maht olla väga erinev, näiteks mõistes *peksma* eristuvad alamõisted vastavalt peksmise intensiivsusele ja peksmisvahendile jne, mõistes *sööma* vastavalt söömise kiirusele ja toidu kogusele, mõistes *laiskus* vastavalt omaduse määrale. Piisavalt ulatuslike mõistete puhul on tõenäosus, et kasutaja suudab neid väljenditega seostada, suurem. Mõistagi peaks sõnaraamatus fraseologismidega kaasas käima info nende vormi, tähenduse ja kasutuse kohta (vt ka Espiñal 2005: 513). Kuna eesti fraseologisme ei ole sõnaraamatutes (v.a „Fraseoloogiasõnaraamat“ ja „Väljendiraamat“) kuigi süsteemselt käsitletud, pole paraku mõeldav anda iga väljendi juures selle leksikograafilist definitsiooni.

Küll viib loodud mõistesüsteem kokku semantiliselt seotud väljendid, aitab demonstreerida fraseologismide tähenduse arenemisjärke ja teisenemist, funktsioonimuutusi (vt allpool näidet 5 ja tabelit 3). Nii ühes mõistartiklis kui ka eraldiseisvates artiklites seob sama üldise tähendusega väljendeid põhinemine samal allikmõistel, näiteks *kont kõhus, kange kui pulk, kange kui nui, nagu küünarpuu alla neelanud*. Sama üldise ja denotatiivse tähendusega väljendeid, mis toetuvad samale ontoloogilisele ülekandele, võib pidada sünonüümideks (vt tabel 1), näiteks *kont kõhus, nagu küünarpuu alla neelanud*. Sama üldise, denotatiivse ja konnotatiivse tähendusega väljendid on täis-sünonüümsed, sest toetuvad samale episteemilisele ülekan-

dele, näiteks *kange nagu puuhobune, nagu puukaru*. Katalaani idioomide mõistelises sõnaraamatus on suurt tähelepanu pööratud idioomide sünonüümiasuhetele, lisaks on teatud juhtudel näidatud veel antonüümiasuhe, pöördvastandus või argumendi pöördjärg ja laiendatud tähendus (põhjus–tagajärg, protsess–seisund, tegevus–moodus, erinevad tähendusvarjundid) (Espiñal 2005: 528). EKFA-s on ristviitamist seni rakendatud vaid leksikaalselt äärmiselt lähedaste või sünonüümsete väljendite vahel ja seda mitte kuigi järjekindlalt. Küll tagab andmebaasi märgendustase selle, et samasse mõisteartiklisse koonduvad nii sünonüümid kui ka antonüümid (näiteks kasvama: *ajab kasu taga – ei kosu ega kasva*; peavari: *varju all olema – aia ja hange vahel olema*; kiire: *pole aega pihku sülitada – aega küll selle kiire asjaga*) ja osa-tervik suhetes fraseologismid (näiteks leib: *kurakäemees; peremees; näljaleib; jõuluorikas; kahe käe leib; saksaviilukas; sandikäär*; haigus: *Tooma kange käsi; veiseröögatus; ei saa istu ega astu; tõbi suust sisse läinud; küüneviha sisse läinud*; laps: *harkjalg; kisapill; peenike pere; silmater; jalapäästja; kaapekakk; peasamuna; kasukalaps; kõrvaline laps*).

Tabel 1. Fraseologismide leksikaalseid seoseid

Tähendus	Mõiste- line seos	Süno- nüümia	Täielik süno- nüümia	Anto- nüümia	Osa- tervik
sama üldine tähendus	+	+	+	+	+
sama denotatiivne tähendus	–	+	+	–	–
sama konnota- tiivne tähendus	–	–	+	–	–

Samuti on EKFA-s rohkesti jälgi väljendite tähenduse üldistumisest ja seda kõigil kolmel tähendustasandil. Vrd väljendite *puud ja maad, maid jagama, puile ega maile* kasutusi näites 5.

(5a) *See on hakkaja mees, see saab omale varsti puud ja maad* 'saab omale varsti majapidamise'; *Kõik on ta ära joonud, puud ja maad ära priisanud, terve varanduse*; *Ei saa puile ega maile* 'ei saa omas ametis edasi'; *Alati tagasipite, ei saa puele ei maele* 'inimene ei sua oma harilikku leiba, ei riiet'.

(5b) *Mis puud-maid teil ka jagada on, et te korda ei saa? Mis ossa vai puu-maa teil ütte putusse* kui ütstõsega iluste läbi ei saa? *Jüri ja Jaan said poe juures kokku ja läksid kohe maid jagama; Mis talud teil jagada on? Mis metsad-maad neil kokku puutuvad, et tülli lähevad? Mis mõisa neil jaka om vai mõisakraam?*

(5c) *Ta sööb puu ja maa kokku; Ei oska puud ega maad joonistada; Kus see kasvab, kas puis või mais? Oled sa kasvanud puis või mais?*

(5d) *Nüüd ei saa temaga enam puile ega maile* 'ei saa sugugi läbi'; *Räägi puile ehk maile* 'kui laps ei kuula sõna'.

3.2. Eesti fraseologismide elektroonilise alus-sõnastiku mikrostruktuur. Mõisteartikli osad

Fraseologismide järjestamiseks mõisteartikli sees teeme kõigepealt vahet 1) fraseologismidel, mis väljendavad lausega tähistatava situatsiooni komponente, ja 2) lausekujulistel fraseologismidel. Edasi võtame arvesse seda, et lause moodustajate hulgas on eri tüüpi fraase, ja lausetel-fraseologismidel on eri suhtluseesmärgid (vt tabelit 2).

Tabel 2. Fraseologismide funktsioon ja ehitus

Tüüp	Jaotus	Näide
	TEGUSÕNAFRAASID	<i>ei karda vanakuraditki</i>
	NIMISÕNAFRAASID	<i>ausõna aukudega; paljas luu ja nahk</i>
LAUSE MOODUS- TAJAD	OMADUSSÕNAFRAASID	<i>lollim kui siga</i>
	MÄÄRSÕNAFRAASID	<i>mehemoodi; läbi ja lõhki</i>
	KAASSÕNAFRAASID	<i>oma käe peal</i>
	HULGASÕNAFRAASID	<i>paar parajaid</i>

	VÄITLAUSED	<i>Kopik läheb enne peos palavaks, kui välja annab.</i>
	KÜSILAUSED	<i>Kas tahad suuremaks kasvada?</i>
LAUSED	KÄSKLAUSED	<i>Hoia oma leivamulk kinni!</i>
	SOOVLAUSED	<i>Hääd üüd ja kirbul tüüid!</i>
	HÜÜDLAUSED	<i>Vaat, kus mul asjamees!</i>
	MITMEST LAUSEST SÕNAÜHENDID	<i>Kust tuled? – Sinna, kuhu läksin.</i>

Fraseologismide väga esialgne märgendamine funktsiooni ja ehituse järgi näitab, et tegusõnafraase on rohkem kui 20 000 fraseologismi hulgas umbes $\frac{1}{3}$, nagu ka nimisõnafraase ja lausekujulisi väljendeid. Omadus-, määr-, kaas- ja hulgasõnafraasid moodustavad materjalist kokku vähem kui kümnen-diku. Verbita lauselühendite ja elliptiliste lausete eristamisel

tekib praegu veel rohkesti küsitavusi. Edasise analüüsi käigus need vahekorrad tõenäoliselt mõnevõrra muutuvad.

Kui suurem osa EKFA materjalist on märgendatud mh vastavalt sellele, millise sõnaliigiga on fraseologism korrelatsioonis (tegusõnalised väljendid vastavad küsimusele *mida teeb?*, omadussõnalised väljendid küsimusele *missugune?*, kvantumit tähistavad nn hulgasõnalised väljendid küsimusele *kui palju?* jne), siis alussõnastikus on sellest põhimõttest loobunud. Seda põhiliselt nii EKFA materjali sisulise kui ka vormilise ebamäärase ja laialivalguse tõttu (vt näidet 6).

(6) vrd *Kiidus mees **nagu kukk** teeb kanakarja ees kok-kok; Keksib **nagu kukk**; Istus **kui kukk**, liiguta-i lillegi; Oled **justkui** hollandi **kukk**; Könnid uhkelt paneeli peal **kui kukk** aia otsas; Ära ole nõnda kahmakas ja upsakas oma sõnudega, kange ütlemäie, egä sa viel **kui kikkas** et õle; Siis sõidab hobu **kut kukk**, mies peal kut nukk.*

Arusaadavalt ei pruugi fraseologismi kui terviku sõnaliigimääratlus olla vastavuses tema fraasitüübiga. Näiteks nimi-sõnafraas *tuli takus* võib lauses esineda nii omadus- kui ka määrsõnalisena, vrd *Mes rumala sa alade tied, et aeva on tuli taga?* ja *Jookseb nii et kas mu pärast, nagu oleks tuli takus.*

Fraseoloogiliste käsk-, soov- ja hüüdlauseste hulgas on hellitusnimesid, sõimusõnu ja pilkeid (*kukumuna, täinahk, mesimeeleke, kuriloom*), hüüatusi ja hüüdeid (*Tule taevas appi!*), viisakusvormeleid ja soove (*Õnn kaasa!*), sajatusi (*Susi sind söögu!*) jm. Tihti kiilduvad need fraseologismid ümbritsevasse lausesse, jäädes viimasega grammatiliselt seostamata – sagedased on nominaal- ja hüüdfraaslused, s.o mitteverbaalsest fraasist koosnevad vaeglused (vt EKG II: 102, 228).

Mitmest (osa)lausest koosnevad sõnaühendid jäävad alussõnastiku materjali hulgas oma tunnuste poolest äärealale. Sedalaadi ehitusega ütluste hulgas on tõrjevormeleid, pree-

rivaid repliike ja sõnamõnitusi (näiteks *Imelik*. – *Imelik oli Tootsi koolivend*), kiirkõnesid (*Õtsekõhe Õtsa Mardi õuest läbi*), sõnamänge („*Kuradi vunts,*“ ütles *habe*), lõppriimilisi ütlusi ja salme (*Eit läks heina, löi sarved sein*) jne. Paljud taolised väljendid paistavad keskenduvat verbaalsusele. On loomulik, et lausekujulised fraseologismid ei ole morfosüntaktiliselt nii kinnistunud kui fraasid. Mida paremini väljend semantiliselt jaguneb, seda tõenäolisem on selle süntaktiline paindlikkus (vt Espinal 2005: 520; väite poolt- ja vastuargumentidest vt eesti keeles Muischnek 2006: 15, 16).

Fraseologismide jagamisele funktsiooni ja ehituse põhjal järgneb nende morfoloogiline liigitus. Lisa 1 (vt allpool) sisaldabki metainfot näiteväljenditesse kuuluvate sõnade morfoloogilise analüüsi tulemuste kohta. Tõenäoliselt tuleb fraseologismide morfoloogilise analüüsi tulemused ühestada käsitsi – väljendites pole automaatselt morfoloogiliseks ühestamiseks lihtsalt piisavalt lausekonteksti. Lisas 1 on välja toodud ka fraseologismide kõige iseloomulikum morfosüntaktiline tunnus (fraasi peasõna kõrval) – ühtlasi moodustab see sama fraasivõi lausetüüpi jagavate väljendite morfo-süntaktilise ühisosa.

Fraseologismide levikuandmed esitatakse alussõnastikus kihelkonna täpsusega; fraseologismide esinemissagedust ei näidata, näiteid levikuga ei seota. Selle põhjuseks on eelkõige EKFA andmete ebahühtlus, piiratus ja fraseoloogiasõnastiku spetsiifika.

Nagu eespool toodud rohketest näidetest selgub, näitab fraseologismide tuumelemendi varieerumine grammatilisi ja leksikaalseid mooduseid, kuidas on kasutatud üht või teist kujundit. Kõiki neid teisendeid aga ei ole sugugi õige pidada leksikaliseerunuks (probleemist lähemalt vt nt K. Õim 2005, K. Õim jt 2003: 11 jj). Et mitte piirata kõikvõimalike väljendivariantide esitamisega fraseologismide kasutamist loomulikus

keeles, tutvustame nende vaheldumist alussõnastiku mõisteartikli näiteplokis. Seejuures valime EKFA üleskirjutuste hulgast sellised, mis toovad esile ja täpsustavad võimalikult palju ja erinevat grammatilist infot fraseologismide kohta – lähtume fraseologismide morfosüntaktilisest, süntaktilisest ja leksikaalsest varieerumisest fraseologismi-lemma suhtes. Fraseologismide suhteliselt vaba kasutuse tõttu eesti keeles tuleb ühe väljendi kohta anda tõenäoliselt suhteliselt suur hulk erinevat laadi näiteid. Sobiva materjali puudumisel näiteid aga ei esitata. Näiteplokis toome ära ka tüüpilised murdevariandid; vajaduse korral seletame murdekeelendite tähendust. Fraseologismide semantiline varieerumine, sh polüseemia, tähendusnihked, kajastub juba loodud mõistesüsteemis.

Seega kujundatakse metafoori sihtmõiste põhised sõnastikuartiklid mikrotasandil mitme väga erineva parameetri alusel. Lõpptulemusena esitatakse eesti fraseologismide elektroonilises alussõnastikus üheskoos sama või sarnase tähendusega fraseologismid, millel on sama või sarnane ehitus.

Kokkuvõte

Eesti fraseoloogia esitatakse sõnastike sihtgrupist ja otstarbest olenevalt sõnaraamatute makro- või mikrostruktuuris. Et otsustada, millises sõnaartiklis võib fraseologism olla fikseeritud ja kirjeldatud, tuleb teada leksikaliseerunud väljendi täpset vormi, selles sisalduvaid sõnu või tähendust. Arvestades eesti fraseologismide suurt süntaktilist paindlikkust ja leksikaalset muutlikkust, ei ole see alati paraku võimalik.

Fraseologismide esitamisele formaalsete tunnuste põhjal pakuvad alternatiivi kognitiivsest keeleteadusest inspireeritud metafooripõhised lähenemised, s.t fraseologismid esitatakse erisõnastikus mõisteseoste alusel. Väljendite mõistelisest motivat-

sioonist tulenevalt sõltub meie teadmus väljendi kohta suure tõenäosusega võimest tajuda mõistelisi seoseid. Mõiste kajastab olendeid, esemeid ja nähtusi oluliste ja spetsiifiliste tunnuste, seoste ja suhete kaudu. On ilmne, et piisavalt mahukaid mõisteid suudaks sõnaraamatu kasutaja väljenditega seostada. Fraseologismide mõistelist korraldamist rikastaks osutamine metafoori allik- ja sihtalale ning ontoloogilistele ja epistemilistele ülekannetele nende valdkondade vahel. Selle kaudu oleks fraseoloogiasõnastikus mh võimalik kätte näidata fraseologismide tähenduse kujunemine ja muutumine. Vaatamata sellele, et konkreetseid metafoori allikmõisteid leidub suure tõenäosusega tunduvalt vähem kui abstraktsemaid sihtmõisteid, tähendab metafooride ulatuspiirkonna määratlemine siiski põhjalikku etümoloogilist uurimistööd. Katalaani idioomide mõistelises sõnaraamatus ei peetagi fraseologisme spetsiifilisteks sõnaühenditeks, mis kuuluvad keele sõnavarasse ja on juhuslikult seotud teatud märksõnadega, vaid neid käsitatakse süntaktiliste tarinditena, mis sõltuvad mõistevaldkondadest kui erinevate kognitiivsete protsesside kaastulemid.

Ka eesti kõnekäändude ja fraseologismide andmebaasi materjali põhjal koostatavas eesti fraseologismide elektroonilises alussõnastikus koondatakse eri mõistetega seostuvad fraseologismid mõisteartiklitesse ning antakse teavet fraseologismide morfo-süntaktilise ehituse ja kasutuse kohta loomulikus keeles. Mõisteartikli sees tehakse vahet fraseologismidel, mis väljendavad lausega tähistatava situatsiooni komponente, ja lausekujulistel fraseologismidel. Edasi arvestatakse seda, et lause moodustajate hulgas on eri tüüpi fraase ja lausetel-fraseologismidel on eri suhtluseesmärgid. Fraseologismide jagamisele funktsiooni ja ehituse põhjal järgneb nende morfoloogiline liigitus. Fraseologismide vaheldumise demonstreerimisel alussõnastiku mõisteartikli näiteplokis lähtutakse fraseologismide morfosüntaktilisest, süntaktilisest ja leksikaalsest varieerumi-

sest fraseologismi-lemma suhtes. Niisiis kujundatakse metafoori sihtmõiste põhised sõnastikuartiklid mikrotasandil mitme väga erineva parameetri alusel. Lõpptulemusena esitatakse eesti fraseologismide elektroonilises alussõnastikus üheskoos sama või sarnase tähendusega fraseologismid, millel on sama või sarnane ehitus.

Edaspidi oleks alussõnastiku tarbeks morfoloogiliselt töödeldud fraseologisme võimalik analüüsida süntaktiliselt fraasistruktuuri või moodustajate süntaktiliste funktsioonide järgi, pidades silmas perspektiivi alustada fraseologismide struktuurimustrite ja ülekantud tähenduse vastavuste tuvastamist.

Kirjandus

Eesti kirjakeele seletussõnaraamat I–VII. Tallinn: Eesti Keele Instituut, 1988–2007.

Eesti murrete sõnaraamat I–lahhest. Tallinn: Eesti Keele Instituut, 1994–2007.

Eesti-vene sõnaraamat 1–4. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 1997–2006.

Espiñal, Maria Teresa 2004. Diccionari de sinònims de frases fetes. Barcelona / València: Universitat Autònoma de Barcelona. Servei de Publicacions / Publicacions de la Universitat de València / Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Espiñal, Maria Teresa 2005. A conceptual dictionary of catalan idioms. – *International Journal of Lexicography*. Vol. 18, No. 4, 509–540.

Gibbs, R. jt 1997 = Raymond W. Gibbs, Jr. & Josephine M. Bogdanovich, Jeffrey R. Sykes & Dale J. Barr 1997. Metaphor in Idiom Comprehension. – *Journal of Memory and Language*, 37, 141–154.

Kövecses, Zoltán 2000a. A cognitive linguistic view of learning idioms in an FLT context. Essen: LAUD Linguistic Agency, University-GH Essen.

Kövecses, Zoltán 2000b. The scope of metaphor. – *Metaphor and Metonymy at the Crossroads: A Cognitive Perspective* / Ed. by A. Barcelona. Berlin–New York: Mouton de Gruyter, 79–92.

- Lakoff, George & Johnson, Mark 1980. *Metaphors We Live By*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Lakoff, George & Johnson, Mark 1999. *Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought*. New York: Basic Books.
- Moon, Rosamund 2008. *Dictionaries and collocations. – Phraseology: An interdisciplinary perspective / Ed. by S. Granger, F. Meunier*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Pub. Co, 314–336.
- Muischnek, Kadri 2006. *Verbi ja noomeni püsiühendid eesti keeles. Dissertationes philologiae estonicae Universitatis Tartuensis 17*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Saareste, Andrus 1958–1963. *Eesti keele mõisteline sõnaraamat I–IV*. Stockholm: Vaba Eesti.
- Vakk, Feliks 1970. *Suured ninad murdsid päid ... (Pea ja selle osad rahvalike ütluste peeglis)*. Tallinn: Valgus.
- Vakk, Feliks 1984. *Miks just nõnda? Peotäis tekkelugusid ja uudistavaid lühimatku eesti fraseoloogia radadelt*. Tallinn: Valgus.
- Viks, Ülle 2008. *Eesti-X-keele sõnastik ja grammatika. – Eesti Raken-
duslingvistika Ühingu aastaraamat 4. = Estonian Papers in Applied
Linguistics 4 / Toim. H. Metslang, M. Langemets, M.-M. Sepper*.
Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 247–261.
- Õim, Asta 1993. *Fraseoloogiasõnaraamat*. Tallinn: Eesti Keele Siht-
asutus.
- Õim, Asta 1998. *Väljendiraamat*. Tallinn: Eesti Keele Instituut.
- Õim, Asta 2007. *Sünonüümisõnastik*. Tallinn.
- Õim, K. jt 2003 = Katre Õim & Asta Õim & Anne Hussar & Anneli
Baran 2003. *Kõnekäändude kartoteek andmebaasiks. – Keel ja Kirjan-
dus, 1, 4–23*.
- Õim, Katre 2005. *Fraseologism versus kõnekäänd. – Emakeele Seltsi
aastaraamat 50 / Toim. M. Erelt*. Tallinn: Emakeele Selts, 129–142.
- Õim, Katre 2008. *Fraseoloogia ja sõnaraamatud. – Keel ja Kirjandus,
10, 774–789*.

Lisa 1. Näide mõistest artiklist AITAMA, ABI

Fraasi-/ Lause- tüüp	Fraseo- logism	Morfoloogiliselt analüüsitud fraseologism	Morfo- süntaktiline ühisosa järgmise väljendiga	Jälg	Näide
NIMI- SÕNA- FRAAS	armuadra- mees	armuadramees armu_adra_mees+0 //_S_ sg n //	Liitsõna	Emm, Han, Khk	Mis armuadramees ta mool eige on, et ma pea teda ühtelugu aitama; Mis armuadrapoiss sa oled, et meitega ühüpailu palka tahad. Ei saa, ikka töö järel saame; Mis armuader see mol on; Mis armukott sa mool oled.
	häda- ankur	hädaankur häda_ankur+0 //_S_ sg n //		Kuu	Oled toistele hädaankuriks old.

	tugi ja abi	tugi tugi+0 // _S_ sg n // ja ja+0 // _J_ // abi abi+0 // _S_ sg n //	rinnastus	Juu, Kod, Koe, Kse	Eks pueg ole mo tugi ja abi; Isä abi, emä tugi, nõna üel- dase veikes last; Eks ta ole oma emal abiks ja tueks.
	ei abi ega armu	ei ei+0 // _V_ neg // abi abi+0 // _S_ sg p // ega ega+0 // _J_ // armu arm+0 // _S_ sg p //		Hls, Hää, Jõh, Kaa, Krk, Kuu, Lüg, Saa, Vil	Es saa selest suigunuiast mingisugust abi ega armu; Asi oo küll sõhuke, et kas vei karju abi, aga mis seegid aitab, abi-armu pole kohegilt tulemas üht; Mea ole ikki sii ostet ori, miul ei ole hoolekandjet ega armuandjet.
	parem käsi	parem parem+0 // _C_ sg n // käsi käsi+0 // _S_ sg n //	eestäiend	Kaa, Mar, Tür	Mo param käsi läks ää kõrvast; Abar oli meistri parem käsi ja vasak jalg ning mees igale poole varnast võtta.

	nagu teine käsi	nagu nagu+0 //_J_ // teine teine+0 //_O_ sg n // käsi käsi+0 //_S_ sg n //	võrdlus- tarind		Sa oled moole na kut teina käsi; Köögin om turhslaki ninda vaja nagu tõist kätt; Puudub nagu teine käsi; Sjö lats om mul kui uma käsi.
	kui käsi-kannel	kui kui+0 //_J_ // käsikannel käsi_kannel+0 //_S_ sg n //		Hää, Saa	Teisele nagu käsikannel olema.
TEGU- SÕNA- FRAAS	saab käed pikemaks	saab saa+b //_V_ b // käed käsi+d //_S_ pl n // pikemaks pikem+ks //_C_ sg tr //	sihitis	Rei, Se, Vas	Tüdruk oleks juba kätt pikemaks olnud; Mul ka latsökönõ jo pikep kätt; Täl om ju käsi pikk. Vanembast, kellel latse juba hää käskjala omma.
	auku täitma	auku auk+0 //_S_ sg p // täitma täit+ma //_V_ ma //	sihitis	Mar	Tä täidab ikka mõne augu ää jo.

jalatäisi lühenda- dama	jalatäisi jala_täis+i //_S_ pl p // lühendama lühenda+ma //_V_ ma //		Har, Juu, Koe, Kuu, Mar, Muh, Räp	Minge aage luumad ää, lühõnda mu jalga; Lõhendasid mu sammusi koa, mul põle nii pailu käimist alati; Jätä mu jalasammu tagasi, vii mu vellele tiid, et ta hommõn mu poolõ tulõ; Küll ma ta jalad lüh- hendän.
otsib abi aiast, toetust tugiteibast	otsib otsi+b //_V_ b // abi abi+0 //_S_ sg p // aiast aed+st //_S_ sg el // toetust toetus+t //_S_ sg p // tugiteibast tugi_teivas+st //_S_ sg el //	määrus	Kad, Vas, Vil, Se	Ajateivas on su abi ja toeteivas on su tugi; Tema abi aias, tuetus toeteibas.
joone peale aitama	joone joon+0 //_S_ sg g // peale peale+0 //_K_ // aitama aita+ma //_V_ ma //	määrus	Kjn, Koe	Joone peale aitama, aitama paremusele; Joone piäle säädmä.
teiste õlul elama	teiste teine+te //_P_ pl g // õlul õlg+ul //_S_ pl ad // elama ela+ma //_V_ ma //		Juu, Kär, Mär	Sööväd kahekesi paramini, teeneteese õlul; Püüab teise õlul eesmärki saavutada.

VÄIT- LAUSE	tuul on teise inimese abi	tuul tuul+0 //_S_ sg n // on ole+0 //_V_ b // teise teine+0 //_P_ sg g // inimese inimene+0 //_S_ sg g // abi abi+0 //_S_ sg n //	täislause		
	ega jumal mõni karjapoiskene ei ole	ega ega+0 //_J_ // jumal jumal+0 //_S_ sg n // mõni mõni+0 //_P_ sg n // karjapoiskene karjapoiskene+0 //_S_ sg n // ei ei+0 //_V_ neg // ole ole+0 //_V_ o //		Kuu, Puh	Ega jummal mõni karjapoiskene ei ole, et sa teda alati hõigut; Ega jumal järvamies ole, et mihe hädasse jätab.
	ämma tarvis	ämma ämm+0 //_S_ sg p // tarvis tarvis+0 //_D_ //		Hlj, Kad, Krk	Ei oska keski üht tööd teha, peab ämma otsima.
SOOV- LAUSE	oleks laastud lapsed olema	oleks ole+ks //_V_ ks // laastud laast+d //_S_ pl n // lapsed laps+d //_S_ pl n // olema ole+ma //_V_ ma			

KÄSK- LAUSE	aita ähkida	aita aita+0 // _V_ o // ähkida ähki+da // _V_ da //		Kuu, Urv	Tule avida ähkidä; Tehi no sa, siss ma nõsta.
HÜÜD- LAUSE	kaitse veel kõhnal karja	kaitse kaitse+0 // _V_ o // veel veel+0 // _D_ // kõhnal kõhn+l // _A_ sg ad // karja kari+0 // _S_ sg p //		Hää	

Representation of Estonian idiomatic expressions in the dictionary

Katre Õim

Summary

The main goal of this article is to describe some possibilities to compile an online dictionary of Estonian phraseology. Users of this cognitive linguistics inspired dictionary are not expected to have any knowledge on the lexical content and syntactic structure of the idiom. The dictionary is based on the electronic database of Estonian phrases.

A publicly available online dictionary brings together expressions that are semantically linked and demonstrates the morphosyntactic structure of Estonian phrases, also shows how they are used in the natural language. In the microstage the metaphor target-concept based entries would follow many distinct parameters. We hope that in the final stage the online dictionary of Estonian phraseology will represent expressions which have the same general meaning and structure.

Keywords: cognitive linguistics, lexical semantics, thesaurus, phraseology

Autor

PhD Katre Õim, Tallinna Ülikooli eesti keele ja kultuuri instituudi dotsent, Eesti kirjandusmuuseumi vanemteadur, riikliku programmi „Eesti Keele keeletehnoloogiline tugi“ projekti „Eesti fraseologismide elektroonilise alussõnastiku loomine“ vastutav täitja, katre.oim@tlu.ee